

УДК 33.025.12

О.В. Яріш, доц., канд. екон. наук, М.О. Дуда, асист.

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Моніторинг як складова управління різними сферами практичної діяльності

У статті розглянуто дефініції поняття «моніторинг» та сформульована власна позиція, проведена класифікація моніторингу за різними параметрами, визначено основні об'єкти та сфери застосування моніторингу.

моніторинг, об'єкти моніторингу, класифікація моніторингу

М.О. Дуда, О.В. Яріш

ВУЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Мониторинг как составляющая управления различными сферами практической деятельности

В статье рассмотрены концепции к дефиниции понятия «мониторинг» и сформулирована собственная позиция, проведена классификация мониторинга за различными параметрами, определены основные объекты и сферы применения мониторинга.

мониторинг, объект мониторинга, классификация мониторинга

Постановка проблеми та її актуальність. У процесі динамічного розвитку фондового ринку України першочергового значення набуває питання створення раціональної системи моніторингу формування інвестиційного портфеля. Ці дослідження актуальні й на сучасному етапі, оскільки за допомогою моніторингу можна забезпечити повноцінне дослідження процесу формування інвестиційного портфеля, сприяти підвищенню ефективності використання внутрішніх резервів, конкурентного потенціалу суб'єктів фінансового ринку за допомогою ефективної політики формування фінансових ресурсів.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Вагомий вклад у дослідження сутності моніторингу внесли вчені: Антосенков Є., Березкіна А., Галіцин В., Єдрінова В., Ізраель Ю., Реймерс М., Петров О., Плісецький Д., Побурко Я., Шишкін О. та ін.

Проте процес моніторингу формування саме інвестиційного портфеля залишається все ще недостатньо вивченим і потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження існуючих концепцій поняття «моніторинг» і формулювання власної дефініції, визначення об'єктів та сфер застосування моніторингу.

Виклад основного матеріалу

Дефініція «моніторинг» сьогодні використовується в рамках різних сфер науково-практичної діяльності, незважаючи на це, дане поняття ще не має точного та однозначного визначення. Складність формулювання поняття «моніторинг» пов'язана також із приналежністю його як сфері науки, так і сфері практики. Він може розглядатися і як спосіб дослідження реальності, що використовується в різних науках, і як спосіб забезпечення сфери управління різними видами діяльності шляхом подання своєчасної та якісної інформації.

Дефініція «моніторинг» (лат. monitor – той, хто попереджує) була започаткована на Стокгольмській конференції ООН 1972 року. Під цим поняттям розумілася система безперервного спостереження, вимірювання та оцінки стану навколишнього середовища.

Проте у короткий період часу це поняття вийшло за рамки виключно екології, й на сучасному етапі входить до понятійного апарату різних сфер діяльності.

Термін «моніторинг» є лише в тлумачних словниках сучасної української мови, що почали видаватись після 2000 р. Зокрема, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» наводиться таке визначення: моніторинг – це безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату [2, с. 687].

У соціології моніторинг виступає методом предметно-практичної та пізнавальної діяльності, який забезпечує оперативне, комплексне й адекватне оцінювання ситуації, на основі якої можна здійснювати ефективне прогнозування та розробку оптимальних управлінських рішень.

Моніторинг є важливим елементом системи управління, який передбачає спостереження, контроль та прогнозування. Про нерозривний зв'язок моніторингу з управлінською діяльністю свідчить визначення М. Кулеміна, яке можна застосувати для будь-якої сфери діяльності: «Моніторинг – це система збору, обробки, збереження та розповсюдження інформації про будь-яку систему чи її елементи, орієнтовану на інформаційне забезпечення управління цією системою, яка дозволяє робити висновок про її стан у будь-який час та прогнозувати її розвиток» [7, с. 17].

Науковці вважають, що моніторинг тісно пов'язаний з усіма функціями та етапами управління, тому його сутнісні характеристики можуть бути розглянуті тільки в порівнянні з іншими елементами процесу управління.

Оскільки на сучасному етапі розвитку економічної науки погляди вчених щодо формулювання поняття «моніторинг» є достатньо різноманітними, а часом навіть протилежними за змістом, вважаємо за доцільне спочатку розглянути дефініцію «моніторинг» (табл.1).

Таблиця 1 - Визначення поняття «моніторингу» різними авторами

Підхід	Автор	Визначення поняття «моніторинг»	Джерело
Функція управління	Шишкін А.І.	Сукупність прийомів щодо відстеження, аналізу, оцінки та прогнозування соціально-економічних процесів, пов'язаних з реформами, а також збирання, обробка інформації й підготовка рекомендацій стосовно розвитку реформи	[12]
	Райзберг Б.А., Азриліан А.Н.	Складова частина управління, проводиться в рамках дослідження, крім спостереження та діагностики, здійснюється аналіз об'єкта, що вивчається	[10]
	Реймерс Н.Ф.	Виконання двох взаємопов'язаних функцій – спостереження й попередження	[11]
	Подмазін С.І.	Передбачає вироблення нових знань про стан системи, у якій відбуваються зміни, з наступним прийняттям управлінського рішення	[6]
	Когут А., Рохчин В.	Система спостереження, оцінки та прогнозу економічних і соціальних умов, наявних на території	[6]
	Галіцин В.К.	Безупинне спостереження за економічними (або будь-якими іншими) об'єктами, аналіз їх діяльності як складова частина управління	[3]
	Єдрінова В. Н.	Комплексна система спостережень, збору, обробки, систематизації та аналізу інформації про стан економічного об'єкта, яка дає оцінку і прогнозує його зміни, розробляє обґрунтовані рекомендації щодо прийняття управлінських рішень	[4]
Метод контролю	Березкіна А.В.	Один із методів контролю, але контролю не результату, а процесу діяльності, виявлення тенденцій динаміки її розвитку	[1]
	Плісецький Д.Е.	Спеціально організоване, систематичне спостереження за станом об'єктів, явищ, процесів з метою їх оцінки, контролю або прогнозу	[8]
	Побурко Я.О.	Безперервне спостереження за станом об'єкта з метою запобігання несприятливим відхиленням щодо найбільш важливих параметрів. Систематичне спостереження за результатами діяльності, їх корекція – суть моніторингу	[9]

На сьогоднішній день існує дві основні концепції щодо визначення поняття «моніторинг».

Згідно з першою, моніторинг включає спостереження, оцінку й прогноз стану середовища та є складовою функцією управління. Представниками даної концепції є Антосенков Є., Галіцин В., Єдрінова В., Израель Ю., Реймерс М., Петров О., Шишкін О. та ін.

Поняття «моніторинг», визначене Райзбергом Б. та Азриліяном А., на нашу думку, є недостатньо повним, оскільки відображає лише початкові етапи здійснення моніторингового дослідження.

За тлумаченням Н. Раймерса, моніторинг має низький прогностичний потенціал, тому що він направлений на фіксацію негативних наслідків господарських дій.

Прихильники другого підходу, серед яких Березкіна А., Плісецький Д., Побурко Я. та ін. розглядають моніторинг як один із методів контролю, проте, на їхню думку, контроль не є результатом, а самим процесом діяльності, виявлення тенденцій динаміки її розвитку. Отже, під моніторингом мається на увазі не тільки процес вивчення діяльності, але й контроль результату.

Історично, поняття «моніторинг» (від лат. monitor – нагадувальний, наглядовий) вперше було застосоване у другій половині ХХ ст. у ґрунтознавстві, а як процес дослідження - в екології й інших суміжних науках.

Протягом останніх десятиліть межі застосування цього поняття надзвичайно розширилися. В сучасних умовах він використовується у різних сферах практичної діяльності: екології, біології, соціології, педагогіці, економіці, психології та, поза всяким сумнівом, управлінні, адже основною сферою прикладного застосування моніторингу є інформаційне обслуговування управління різноманітних галузей та видів діяльності (рис. 1).

Рисунок 1 - Сфери та об'єкти застосування моніторингу

Хоча моніторинг застосовується в різних сферах і з різними цілями, разом з тим, йому характерні такі властивості: систематичність, динамічність, націленість на прогноз.

Усі об'єкти, щодо яких здійснюється моніторинг, постійно змінюються, розвиваються, зазнають зовнішніх впливів, що можуть викликати небажані зміни у функціонуванні об'єкта.

Якщо проаналізувати характер об'єктів моніторингу на фінансовому ринку, то необхідно відзначити, що ними можуть бути як складні системні об'єкти (наприклад, ринок фінансових послуг, фондові біржі та ін.), так і досить локальні (наприклад, курс акції, облигації, вартість чистих активів тощо). Одним з об'єктів моніторингу виступає інвестиційний портфель, на який спрямовані конкретні моніторингові процедури.

Моніторинг формування інвестиційного портфеля є сукупністю трьох складових:

1. Спеціально організованої і постійно діючої системи спостереження за станом формування, складом інвестиційного портфеля в залежності від потреб інвестора, оптимального співвідношення доходності та ризику, доходності та ліквідності.

2. Дослідження процесу управління інвестиційним портфелем з метою виявлення його відповідності бажаному результату.

3. Контроль за процесом формування інвестиційного портфеля відповідного інституту спільного інвестування.

Моніторинг формування інвестиційного портфеля може використовуватися на різних рівнях управління формуванням інвестиційного портфеля. На цій основі можна виділити державний моніторинг (відстеження за формуванням інвестиційного портфеля на українській фондовій біржі), регіональний моніторинг (інститути спільного інвестування, локальний (банки, акціонерні товариства різного типу)

Класифікація моніторингу за об'єктами аналізу представлена на рис. 2.

Рисунок 2 – Класифікація моніторингу за об'єктами аналізу (авторська розробка)

Системи моніторингу можна класифікувати на групи відповідно до їх орієнтації на конкретного користувача. Виділяють чотири групи, які відрізняються за інтенсивністю використання результатів моніторингу належним користувачем та кількістю користувачів.

Перша група включає види моніторингу, які орієнтовані на суспільство з метою формування громадської думки. Інформування користувача щодо результатів моніторингу здійснюється через засоби масової інформації та Інтернет.

Друга група включає види моніторингу, зорієнтовані на фахівців відповідних галузей. Розповсюдження інформації, отриманої в ході такого моніторингу, відбувається через періодичні та спеціалізовані видання.

До третьої групи відносяться види моніторингу, користувачами яких є окремі структури, керівники, конкретні органи державного управління. Поширення інформації, що отримується в ході такого роду моніторингу, відбувається за допомогою аналітичних звітів, рекомендацій.

Відповідно до мети здійснення моніторингу, нами пропонується виділяти наступні види моніторингу (рис. 3).

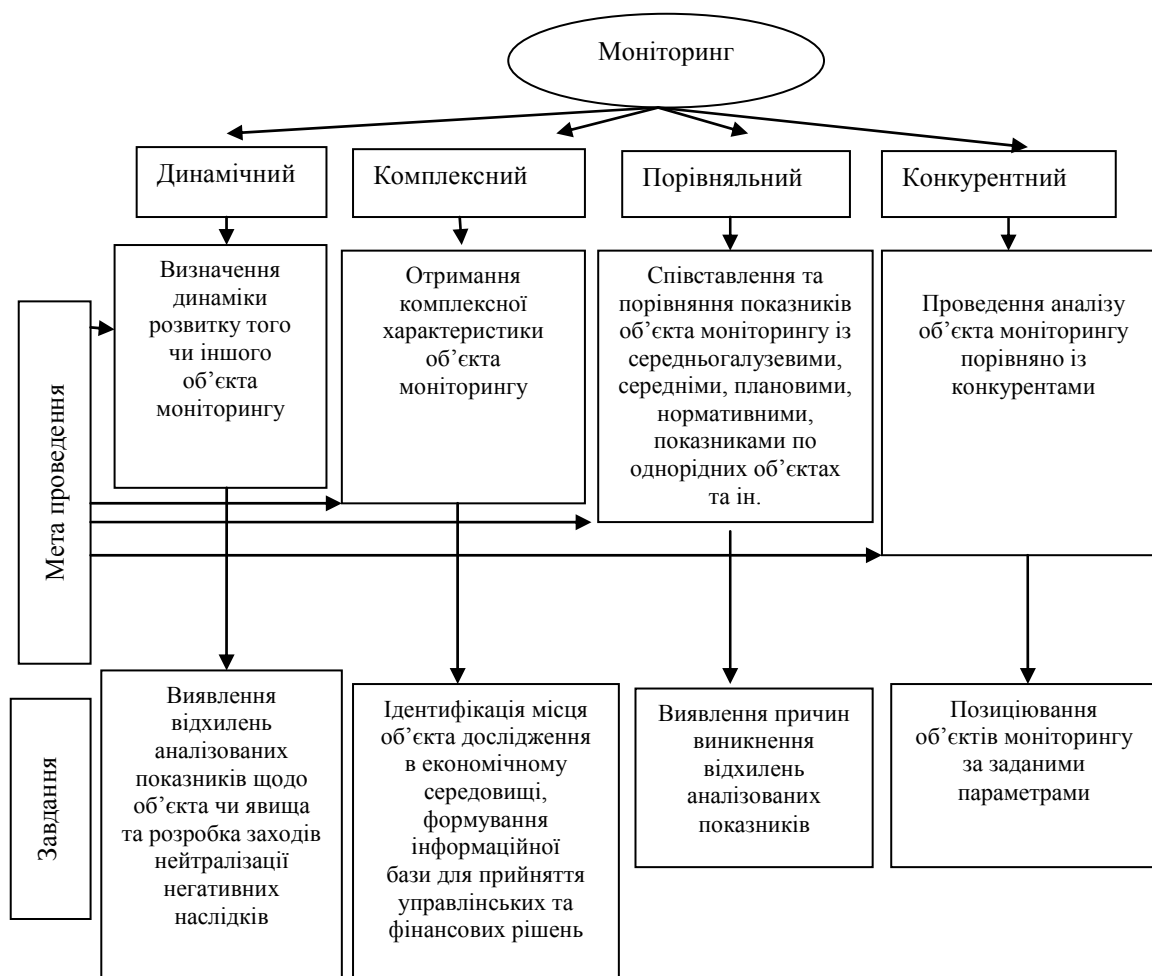

Рисунок 3 – Класифікація моніторингу відповідно до мети здійснення (авторська розробка)

Висновки. Отже, моніторинг виступає одним з основних складових елементів системи управління, він використовується для дослідження різних сфер науково-практичної діяльності. Подальші дослідження будуть направлені на з'ясування сутності моніторингу формування інвестиційного портфеля відповідного суб'єкта фінансового ринку.

Список літератури

1. Березкина А.В. Концептуальные основы мониторинга конкурентной среды / А.В. Березкина // Маркетинг. – 2005. – № 1 (80). – С. 51-59.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

3. Галіцин В. К. Моделі та технології систем моніторингу в економіці: автореф. дис... д-ра екон. наук: спец. 08.03.02 / В. К. Галіцин–К. : Київ. нац. екон. ун-т, 2001. – 31 с.
4. Едророва В. Н. Система показателей мониторинга устойчивости региональной финансовой системы / В. Н. Едророва, А. А. Кавинов // Финансы и кредит. – 2005. – № 19. – С. 4–12.
5. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учеб. пособие для студентов вузов / Э. Ф. Зеер. – 2-е изд., перераб., доп. – М. : Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – 336 с.
6. Когут А.Е. Информационные основы социально-экономического регионального мониторинга / А.Е. Когут, В.Е. Рохчин. – СПб. : ИСЭП, 1995. – 142 с.
7. Кулемин Н. А. Квалиметрический мониторинг в системе образования / Н. А. Кулемин // Педагогика. – 2001. – № 3. – С. 16-20.
8. Плисецкий, Д. Е. Система мониторинга финансового сектора экономики / Д. Е. Плисецкий // Банковское дело. – 2004. – № 9 – С. 6–11.
9. Побурко Я.О. Моніторингові оцінювання складних соціально-економічних явищ розвитку регіону / Під ред. Я.О. Побурко // НАН України; Ін-т регіональних досліджень. – Л., 2006. – 306 с.
10. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 495 с.
11. Реймерс Н.Ф. Природопользование: словарь-справочник / Н.Ф. Реймерс. – М.:Мысль, 1990. – 639 с.
12. Шишкин А.И. Сущность, задачи и принципы мониторинга / А.И. Шишкин // Экономика Северо-Запада: проблемы и перспективы развития. – 2004. – № 1(19). – С. 16-30.

Marina Duda, Elena Yurish

University of Ukoopspylky «Poltavsky University of Economy and trade»

Monitoring as a part of management in various areas of practice

The main objective of article is to formulate own definition of «monitoring» and to determine objects and areas of application monitoring.

In the article the concept to the definition of the term "monitoring", depending on the approach used (control function or method of control). Own definition the concept of "monitoring of investment portfolio" was formulated, which takes into account the different approaches. We held a classification of monitoring by various parameters: objects of analysis, orientation to a particular user, reason for monitoring. The article deals with identifies the main objects and areas of application monitoring,. A separate area of application monitoring was allocated - finance.

We have provided their own definition of «monitoring of investment portfolio». A separate area classification parameter of monitoring was allocated, the objects of analysis.

monitoring, monitoring object, classification of monitoring

Одержано 3.07.13